

Rapport från 2022 års
VFU-barometer

Handledarutbildade handledares uppfattningar om VFU

Daniel Berlin (daniel.berlin@gu.se)

Centrum för skolsamverkan

Göteborgs universitet

Publicerad våren 2023

Göteborgs universitets modell för övningsskolor

Enligt Förordningen för utbildning till lärare och förskollärare (2021:1335) åligger det samtliga lärarutbildningar i Sverige använda övningsskolor och övningsförskolor som huvudsaklig modell för lärarstudenternas verksamhetsförlagda utbildning (VFU). I förordningen beskrivs en övningsskola/övningsförskola som en eller flera skol- eller förskoleenheter där det finns en hög koncentration av studenter och kompetenta, utbildade handledare. Övningsskolorna förväntas också ha en fördjupad samverkan med lärosätena kring kursinnehåll och kompetensutveckling.

Göteborgs universitets lärarutbildningar och skolhuvudmännen i Göteborgsregionen har tillsammans tagit fram ett ramverk för övningsskolor, som under 2022 och 2023 testas i en pilotverksamhet. (Förskolläraryrket ingår inte i pilotverksamheten eftersom där sedan 2014 redan finns en modell med övningsförskoleområden). I ramverket preciseras kriterier för koncentration, kontinuitet i mottagande, kompetens hos personal, samt samverkan. Ramverket bygger också på att en övningsskola har vissa grundförutsättningar. Personalstyrkan ska motsvara minst 10 heltidsanställda behöriga lärare med och behörighetsgraden ska vara minst 60 procent.

Ramverkets definition av *koncentration* är att en övningsskola varje läsår ska ha 0,3-0,5 studenter per behörig lärare. *Kontinuitet* innebär att övningsskolan varje läsår tar emot minst fyra nya studenter. En student ska om möjligt placeras på samma övningsskola som ytterligare minst en student från samma program, inriktning och kull. *Samverkanskriteriet* innefattar en nära samverkan mellan övningsskolans handledare och universitetets kurslärare, och att det finns formella och informella arenor för kollegialt erfarenhetsutbyte. I samverkan ingår också att skapa formaliserade rutiner för mottagande av studenter samt former för hur studenter ska ges inblick i praktiska forskning. *Kompetenskriteriet* handlar om att handledare och kurslärare ska genomgå relevant kompetensutveckling. För handledare utgörs kompetensutvecklingen dels av en kortare Introduktion för VFU-handledare, dels av en 7,5 hp handledarutbildning. Därutöver utarbetas i skrivande stund (våren 2023) en utbildning för VFU-kurslärare.

I denna rapport är det kriteriet kompetens, och närmare bestämt handledarutbildningen, som står i fokus.

Kompetens i fokus, om handledarutbildningens betydelse

I jakten på inslag som kan stärka kvaliteten i lärarutbildningarnas VFU har särskilda kompetensutvecklingsinsatser för studenternas handledare länge varit i blickfånget. Vid Göteborgs universitet är handledarutbildning ett fundament i den modell för övningsskolor som nu utvecklas i samarbete med skolhuvudmän i närområdet.¹ Denna modell grundas i sin tur i *Förordningen om utbildning till lärare och förskollärare*, som gäller sedan 2021, där det bland annat specificeras att lärosätena ska använda sig av övningsskolor och övningsförskolor i den verksamhetsförlagda utbildningen och att handledarna ska ha minst 7,5 högskolepoäng inom handledarskap eller motsvarande.²

Denna PM undersöker vilken betydelse handledarutbildning har för handledarnas förhållningssätt till handledaruppdraget och hur de uppfattar att olika aspekter av VFU vid Göteborgs universitets lärarutbildningar fungerar. Är handledarutbildade mer säkra på sin handledarroll? Upplever de handledarutbildade i högre grad än andra att de har rätt kompetens för sitt uppdrag? Vad tycker de om samverkan med universitetets VFU-kurslärare? Spelar handledarutbildningen någon roll för hur handledarna på det stora hela anser att det fungerar att vara VFU-handledare?

Vi kikar också på vad de handledarutbildade handledarnas studenter tycker om sin VFU. Är de mer nöjda än studenter vars handledare inte har handledarutbildning?

Dataunderlaget för analyserna kommer från enkätundersökningen *VFU-barometern*, som genomfördes under hösten 2022. Undersökningen omfattade alla VFU-handledare som haft en student de senaste två läsåren, alla aktiva studenter som gjort VFU och alla VFU-kurslärare vid Göteborgs universitets lärarutbildningar.³

Notera att denna PM *inte* är en utvärdering av de handledarutbildningar som ges eller har givits vid Göteborgs universitet. Notera också att denna PM besvarar frågor om handledares och studenters *uppfattningar*, och inte utgör en heltäckande analys av vilken inverkan handledarutbildning har på *kvaliteten* i VFU.

Handledarutbildning och introduktionsutbildning

Lärosäten som bedriver lärarutbildning erbjuder vanligen någon form av handledarutbildning om 7,5 hp. Vid Göteborgs universitet ges från 2023 den fristående kursen *Professionshandledning för VFU-handledare (7,5 hp)*. Motsvarande kurser har getts under olika benämningar under lång tid. Det är dessa högskolepoänggivande kurser som avses med handledarutbildning i denna PM.

Det exakta kursinnehållet varierar mellan olika lärosäten och över tid mellan olika kurser, men på ett allmänt plan syftar handledarutbildningar till att utveckla förmågan att handleda både VFU-studenter och lärarkollegor. Kurserna innehåller vanligen moment som handledande samtal, att stödja studenters didaktiska utveckling, samt frågor om bedömning av studenternas yrkeskunnande.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) konstaterar i sina utvärderingar av den nationella försöksverksamheten med övningsskolor och övningsförskolor att satsningar på handledarutbildning bidragit till att förtydliga handledaruppdraget, förbättrat handledningens kvalitet, ökat likvärdigheten och rätts säkerheten i bedömningar av studenters prestationer, stärkt handledarnas roll och insyn i

¹ <https://medarbetarportalen.gu.se/lararutbildning/centrum-for-skolsamverkan/ovningsskolor/>

² 2021: 1335. Utbildning (7,5 hp) inom handledarskap eller motsvarande.

³ Enkäten skickades till 3700 VFU-handledare (1901 svar vilket motsvarar 51 procents svarsfrekvens), 3200 studenter (1404 svar, vilket motsvarar 44 procents svarsfrekvens) och 164 kurslärare (88 svar, vilket motsvarar 54 procents svarsfrekvens).

lärarutbildningen samt bäddat för god samverkan mellan skolhuvudmän och lärosäten.⁴Handledarutbildning kan också bidra till professionell utveckling i läraryrket, då den ger möjligheter att reflektera över den egna yrkesrollen och utveckla förståelsen av den.

Förutom handledarutbildning tillhandahålls vid Göteborgs universitets lärarutbildningar en s.k. *Introduktion för VFU-handledare*. Denna ger inga högskolepoäng, tar några timmar i anspråk och handlar om att förbereda handledarna på hur VFU:n vid Göteborgs universitet fungerar.⁵ I det gällande VFU-avtalet mellan Göteborgs universitet och medverkande skolhuvudmän finns ett krav på att handledare ska genomgå introduktionen.

Andel handledarutbildade

I VFU-barometern fick handledarna svara på frågan *Har du gått VFU-handledarutbildning som omfattar minst 7,5 högskolepoäng?* Det var möjligt att ange flera olika svarsalternativ på frågan.⁶ Svaren redovisas i tabell 1 på nästa sida. Var tredje handledare (32 procent) angav att de har en avklarad handledarutbildning och ungefär en femtedel (19 procent) angav att de har en annan likvärdig utbildning. Vissa handledare har både en avklarad handledarutbildning och en likvärdig utbildning, och om man bara räknar dessa personer en gång, så utgör gruppen med en 7,5 hp utbildning *och/eller* en likvärdig utbildning 50 procent av handledarna. Det kan också nämnas att utöver den tredjedel som redan har en handledarutbildning så planerar 18 procent av handledarna att gå en sådan.

Handledarutbildade i olika lärarprogram och skolformer

Det program som har den största andelen handledarutbildade handledare är förskolläraryrket, där nio av tio (85 procent) anger att de har en sådan utbildning (92 procent inkluderat de som har en likvärdig utbildning). Den höga andelen handledarutbildade inom förskolläraryrket är resultatet av universitetets och skolhuvudmännens gemensamma, systematiska arbete för att programmets VFU-handledare ska genomgå handledarutbildning. Det program som har den näst högsta andelen (36 procent) är KPU med förhöjd studietakt, som likt förskolläraryrket också gjort särskilda insatser för att öka andelen handledarutbildade handledare.

Bortsett från KPU med förhöjd studietakt, så är mönstret att andelen handledarutbildade är lägre ju äldre elevgrupper som lärarprogrammet ifråga inriktar sig mot. Inom grundlärarprogrammet, som riktar sig mot undervisning i förskoleklass upp till årskurs sex, är andelen handledarutbildade 26 procent. För KPU med ordinarie studiegång och ämneslärarprogrammet, som inriktar sig mot undervisning i grundskolans årskurs sju upp till och med gymnasiet och vuxenutbildning, är andelen 16 procent. För yrkeslärarprogrammet, vars studenter sedan ska undervisa i gymnasieskolan och vuxenutbildning är andelen 15 procent. Detta mönster bekräftas när vi tittar på andelen handledarutbildade handledare i olika skolformer, där förskolan ligger högst med 87 procent, följt av grundskolan (24 procent), gymnasieskolan (14 procent) och vuxenutbildningen (12 procent).

⁴ [Utvärdering och uppföljning av försöksverksamhet med övningsskolor i lärarutbildning 2014-2019. \(uka.se\)](https://medarbetarportalen.gu.se/lararutbildning/nyhet-detalj//ny-digital-introduktion-for-vfu-handledare.cid1725722)

⁵ Introduktionen består av två delar. Del 1 är en allmän VFU-introduktion som handledarna tar del av genom filmer och quizfrågor. Del 2 är programspecifik, och beroende på vilket lärarprogram och lärarexamen som handledaren verkar inom består denna del antingen av filmer eller livehändelser på campus eller digitalt. <https://medarbetarportalen.gu.se/lararutbildning/nyhet-detalj//ny-digital-introduktion-for-vfu-handledare.cid1725722>

⁶ Svarsalternativen var: Jag har en avklarad sådan utbildning; Jag går en sådan utbildning just nu; Jag planerar att gå en sådan utbildning; Jag har påbörjat men avbrutit en sådan utbildning; Jag har annan likvärdig utbildning.

Handledarutbildade i kommunala och fristående verksamheter

Vidare kan vi konstatera att andelen handledarutbildade är högre i kommunala verksamheter (33 procent) än i fristående (20 procent). Denna skillnad förklaras nästan helt och hållet av att förskolläraryrket –som alltså har den klart högsta andelen handledarutbildade– endast placerar VFU-studenter vid kommunala förskolor. Inom övriga lärarprogram vid Göteborgs universitet är andelen handledarutbildade lika stor i kommunala och fristående verksamheter.

Tabell 1: Andel i olika grupper som gått introduktion till VFU respektive handledarutbildning 7,5 hp

		Introduktion för VFU-handledare	Handledarutbildning 7,5 hp				Antal svar
		Genomgått introduktion	Har avklarad, utb.	Planerar att gå	Har annan likvärdig utbildning	Avklarad och/eller likvärdig*	Antal svar
Samtliga	Samtliga	20%	32%	18%	19%	50%	1901
Program	Förskolläraryrket	31%	85%	3%	8%	92%	353
	Grundläraryrket	20%	26%	22%	21%	47%	612
	KPU (ordinarie studiegång)	16%	16%	19%	21%	36%	185
	KPU (förhöjd studietakt)	18%	36%	11%	21%	57%	28
	ULV	13%	17%	15%	29%	46%	48
	Yrkesläraryrket	14%	15%	24%	21%	35%	156
	Ämnesläraryrket	16%	16%	21%	21%	36%	604
Skolform	Förskola	32%	87%	3%	7%	93%	323
	Grundskola	18%	24%	19%	21%	45%	1010
	Gymnasium	16%	14%	22%	21%	35%	521
	Vuxenutbildning	10%	12%	31%	26%	38%	42
Huvudman	Kommunal huvudman	20%	33%	17%	18%	51%	1709
	Kom huvudm exkl förskolor	17%	21%	21%	21%	42%	1380
	Fristående huvudman	18%	20%	22%	21%	41%	185
Antal år i läraryrket	0-5 år i läraryrket	16%	18%	40%	7%	25%	129
	6-10 år i läraryrket	17%	31%	26%	13%	44%	347
	11-15 år i läraryrket	19%	32%	19%	15%	47%	378
	16 år eller fler i läraryrket	21%	34%	11%	23%	56%	1040
Antal VFU-studenter totalt i yrkeslivet som lärare	1-5 studenter	15%	24%	26%	14%	38%	903
	6-10 studenter	20%	38%	10%	18%	56%	584
	11-20 studenter	28%	41%	9%	29%	69%	293
	Fler än 20 studenter	30%	41%	7%	31%	70%	120

Kommentar: Frågan om handledarutbildning löd *Har du gått VFU-handledarutbildning som omfattar minst 7,5 högskolepoäng. Flera svarsalternativ kan anges...?* Svarsalternativen var Jag har en avklarad sådan utbildning; Jag går en sådan utbildning just nu; Jag planerar att gå en sådan utbildning; Jag har påbörjat men avbrutit en sådan utbildning; Jag har annan likvärdig utbildning. *Introduktion till VFU* är en kort introduktion till rollen som VFU-handledare vid Göteborgs universitet. Uppgifter om genomförd Introduktion till VFU är hämtat från GU:s studieadministrativa register.

*beräknat i efterhand, ej svarsalternativ i enkäten

Erfarenhet och handledarutbildning

Av tabell 1 ovan framgår också att det är vanligare att ha en handledarutbildning ju längre handledaren ifråga har varit lärare. Den mest skarpa skiljelinjen går mellan de som varit lärare i noll till fem år och de som varit lärare i mer än fem år. I gruppen med kortast lärarkarriär (noll till fem år) är andelen handledarutbildade 18 procent, och i de övriga grupperna är den över 30 procent.

Vi kan också konstatera att ju fler studenter en handledare har handlett, desto mer sannolikt är det att hen har en handledarutbildning. I den minst erfarna handledargruppen (de som handlett en till fem studenter) har en av fyra (24 procent) en handledarutbildning. I den mest erfarna gruppen (de som handlett över tjugo studenter) är det fyra av tio (41 procent) som har handledarutbildning. Om vi också inkluderar de som anger att de har en likvärdig utbildning, så är andelen i den sistnämnda gruppen 70 procent.

Om att mäta andelen handledarutbildade

Det kan här vara på sin plats med en metodologisk utveckling. Andelen handledarutbildade bland de som besvarat enkäten är högre än andelen av samtliga aktiva handledare som registrerats i det studieadministrativa systemet LADOK (32 procent av enkätrespondenterna jämfört med 21 procent i LADOK).

Det finns flera olika tänkbara orsaker till denna statistiska diskrepans. Ett *första* tänkbart skäl är att den LADOK-baserade statistiken endast innefattar handledarutbildningar som genomförts vid Göteborgs universitet, samtidigt som handledarna givetvis kan ha genomgått handledarutbildningar vid andra lärosäten. Ett *andra* tänkbart skäl är att handledare som svarat att de genomgått en handledarutbildning inte formellt klarat av alla kursmoment och därför inte registrerats som godkända i LADOK. För det *tredje* kan det uppstå missförstånd och kommunikationsmissar kring vilken typ av utbildning som genomförts. Det som vissa deltagare i retrospektiv betraktar som en handledarutbildning är inte nödvändigtvis det i formell mening. Ett *fjärde* tänkbart skäl kan vara att gruppen handledarutbildade helt enkelt är överrepresenterad i VFU-barometern. Det är inte orimligt att många av de som besvarat enkäten är särskilt engagerade och intresserade av VFU och handledning, vilket ökar sannolikheten att besluta sig för att gå en handledarutbildning.

Det som vid en första anblick kan te sig tämligen enkelt –att ta reda på hur många och hur stor andel av handledarna som har en handledarutbildning– är alltså i själva verket behäftat med visst metodologiskt krångel. Av LADOK-uppgifterna att döma är det dock *minst* 21 procent som har en handledarutbildning, och troligen ytterligare några procentenheter som genomfört utbildningar vid andra lärosäten. Samtidigt kan vi konstatera att även om de absoluta nivåskattningarna skiljer sig åt, så är den relativa rangordningen mellan program och skolformer densamma oavsett om vi lutar oss mot VFU-barometern eller mot uppgifterna i LADOK. Det är ju också jämförelserna mellan olika grupper som är det analytiskt mest intressanta, och (tids nog) även hur andelen med handledarutbildning utvecklas över tid. Analyserna av handledarutbildade i denna rapport baseras på enkätsvar, och inte LADOK-data.

Andel med introduktion för VFU-handledare

Var femte handledare (20 procent) som besvarat VFU-barometern har genomgått *Introduktion för VFU-handledare* (se tabell 1) De uppgifterna kommer från universitetets studieadministrativa system, och bygger inte på någon enkätfråga. Med *Introduktion för VFU-handledare* avses här dels den nuvarande introduktionen, dels de motsvarande introduktionsutbildningar för VFU-handledare som hållits genom åren.

Precis som är fallet med handledarutbildning, så har förskolläroprogrammet den högsta andelen som genomgått *Introduktion för VFU-handledare*.

Handledarutbildning och handledarberedskap

I VFU-barometern fick handledarna två frågor som handlar om hur de ser på sin egen beredskap för handledaruppdraget. Den ena frågan var: *Hur säker känner du dig på vad ditt uppdrag som VFU-handledare innebär och vad som förväntas av dig?* Den andra frågan löd: *Enligt din bedömning, i vilken utsträckning har du (genom utbildning och/eller erfarenhet) den kompetens som krävs för att utföra ditt/dina handledaruppdrag?* Det finns goda skäl att tro att de som har genomgått *Introduktion för VFU-handledare* och/eller en handledarutbildning om 7,5 hp har en högre grad av beredskap – det vill säga känner sig mer säkra på uppdraget och upplever att de har den kompetens som krävs.

Detta avsnitt handlar om hur de handledare som har en avklarad handledarutbildning svarat på dessa frågor, jämfört med de som inte har en handledarutbildning.

Handledarutbildning inverkar positivt på säkerhet i uppdrag, men erfarenhet betyder ännu mer

Handledare känner sig i allmänhet säkra på vad uppdraget som VFU-handledare innebär och vad som förväntas av dem. Sex av tio (59 procent) känner sig ganska säkra, och drygt var tredje (36 procent) mycket säkra (se tabell 2).

Introduktion för VFU-handledare tycks ha en viss positiv inverkan på handledarnas uppfattning. Andelen handledare som anger att de är mycket säkra på uppdraget är 42 procent bland de som gjort introduktionen, jämfört med 34 procent bland de som inte gjort introduktionen. Handledarutbildningens inverkan är större än så. Andelen mycket säkra i gruppen som genomgått handledarutbildning är 48 procent, jämfört med 26 procent i den icke-handledarutbildade gruppen.

Tabell 2: Handledarutbildningens och introduktionens betydelse för den upplevda säkerheten i uppdraget

		Mycket osäker	Ganska osäker	Ganska säker	Mycket säker	Antal svar
Samtliga	Samtliga	1%	4%	59%	36%	1899
Introduktion till VFU	Nej	1%	5%	60%	34%	1530
	Ja	1%	3%	54%	42%	369
Handledarutbildning	Ingen	1%	6%	66%	26%	949
	7,5 hp	1%	2%	49%	48%	609
	7,5 hp eller annan likvärdig	1%	2%	51%	46%	950
Antal år i läraryrket	0-5 år i läraryrket	0%	4%	69%	27%	129
	6-10 år i läraryrket	1%	5%	64%	31%	346
	11-15 år i läraryrket	2%	5%	63%	30%	378
	16 år eller fler i läraryrket	2%	4%	54%	40%	1039
Antal VFU-studenter totalt i yrkeslivet som lärare	1-5 studenter	1%	7%	68%	24%	901
	6-10 studenter	1%	3%	58%	39%	584
	11-20 studenter	2%	1%	43%	54%	293
	Fler än 20 studenter	7%	1%	28%	65%	120

F3A Hur säker känner du dig på vad ditt uppdrag som VFU-handledare innebär och vad som förväntas av dig?

Hur säker en handledare är på sitt uppdrag påverkas naturligtvis inte bara av introduktion och handledarutbildning. Handledarnas erfarenhet, här mätt som hur många VFU-studenter en handledare har haft, spelar stor roll för hur säker handledaren känner sig på sitt uppdrag. Medan 24 procent av de relativt oerfarna handledarna (de som handlett en till fem studenter) känner sig mycket säkra på uppdraget, så är motsvarande siffra för de som handlett över tjugo studenter 65 procent. Även antalet år i läraryrket har viss betydelse. Bland de med noll till fem år i bagaget är andelen mycket säkra 27 procent, och bland de mer rutinerade med över 16 års erfarenhet är andelen 40 procent.

I tabell 1 framgick att det var vanligare med handledarutbildning bland handledare med mycket erfarenhet. Det är därför av intresse att analysera handledarutbildningens betydelse för den upplevda rollsäkerheten under kontroll för erfarenhet. Analysen åskådliggörs i den s.k. effektparametertabellen (tabell 3) på nästa sida. Handledarna delas här in i fyra grupper längs två dimensioner. På erfarenhetsdimensionen är grupperna de som handlett en till tio studenter och de som handlett fler än tio studenter.⁷ På handledarutbildningsdimensionen är grupperna helt enkelt de som har respektive inte har genomgått handledarutbildning. I tabell 3 visas andelen mycket säkra i respektive grupp.

⁷ Vi har också prövat en alternativ indelning med 1-20 studenter/fler än 20 studenter. Den indelningen ger samma mönster. Detsamma gäller om handledarutbildning även inkluderar även likvärdig utbildning.

Tabell 3: Effektparametertabell. Handledarutbildningens och erfarenhetens betydelse för upplevd säkerhet i handledaruppdraget. Andel "mycket säkra" i respektive kategori.

	Har handledarutbildning	Har inte handledarutbildning	Effekt av handledarutbildning
Har handlett 1-10 studenter	42%	25%	17
Har handlett 11 studenter eller fler	64%	53%	11
Effekt av antal handledda studenter	22	28	

Tabell 3 visar att skillnaden mellan att ha och inte ha handledarutbildning är mellan 11 och 17 procentenheter. Skillnaden mellan de två erfarenhetsgrupperna är mellan 22 och 28 procentenheter. Av detta drar vi slutsatsen att både erfarenhet och handledarutbildning har positiva effekter på den upplevda säkerheten i uppdraget, även under kontroll för varandra. Vi drar också slutsatsen att antalet studenter en handledare har handlett har något större betydelse för den upplevda uppdragssäkerheten än handledarutbildning.

Handledarutbildning stärker den upplevda kompetensen, men erfarenhet betyder ännu mer

Handledarna har också fått svara på om de själva anser att de har den kompetens som krävs för att utföra sitt handledaruppdrag. Tabell 4 nedan visar att nästan hälften av handledarna (48 procent) anser att de har det "i mycket stor utsträckning". Tabell 4 visar också att andelen som anser det "i mycket stor utsträckning" är högre bland de som har genomgått *Introduktion för VFU-handledare* (54 vs 46 procent), gått handledarutbildning om 7,5 hp (68 vs 41 procent), och bland de som handlett många studenter. Andelen bland de som handlett upp till fem studenter är 36 procent, och 83 procent bland de som handlett tjugo studenter eller fler.

Tabell 4. Handledarutbildningens och introduktionens betydelse för den upplevda kompetensen för handledaruppdraget

		I mycket liten utsträckning/ inte alls	I ganska liten utsträckning	I ganska stor utsträckning	I mycket stor utsträckning	Antal svar
Samtliga	Samtliga	0%	2%	50%	48%	1897
Introduktion till VFU	Nej	0%	3%	51%	46%	1527
	Ja	0%	2%	44%	54%	370
Handledarutbildning	Ingen	0%	3%	55%	41%	1290
	7,5 hp	0%	0%	38%	68%	607
	7,5 hp eller annan likvärdig	0%	0%	41%	59%	948
Antal år i läraryrket	0-5 år i läraryrket	0%	6%	66%	28%	129
	6-10 år i läraryrket	0%	3%	62%	35%	345
	11-15 år i läraryrket	0%	2%	54%	43%	378
	16 år eller fler i läraryrket	0%	2%	42%	56%	1038
Antal VFU-studenter totalt i yrkeslivet som lärare	1-5 studenter	0%	4%	59%	36%	900
	6-10 studenter	0%	1%	48%	51%	583
	11-20 studenter	0%	0%	38%	62%	293
	Fler än 20 studenter	0%	0%	17%	83%	120

F4A Enligt din bedömning, i vilken utsträckning har du (genom erfarenhet och/eller utbildning) den kompetens som krävs för att utföra ditt/dina handledaruppdrag?

Eftersom det är vanligare med handledarutbildning bland handledare med mycket erfarenhet behöver vi analysera handledarutbildningens betydelse under kontroll för handledarerfarenhet. Analysen åskådliggörs i den s.k. effektparametertabellen (tabell 5) nedan. Handledarna delas här in i fyra grupper längs två dimensioner. På erfarenhetsdimensionen är grupperna de som handlett en till tio

studenter och de som handlett fler än tio studenter.⁸ På handledarutbildningsdimensionen är grupperna helt enkelt de som har respektive inte har handledarutbildning. I tabell 5 visas andelen mycket säkra i respektive grupp.

Tabell 5: Effektparametertabell. Handledarutbildningens och erfarenhetens betydelse för upplevd kompetens för handledaruppdraget. Andel "mycket säkra" i respektive kategori.

	Har handledarutbildning	Har inte handledarutbildning	Effekt av handledarutbildning
Har handlett 1-10 studenter	55%	36%	19
Har handlett 11 studenter eller fler	77%	62%	15
Effekt av antal handledda studenter	22	26	

Tabell 5 visar att skillnaden mellan att ha och inte ha handledarutbildning är mellan 15 och 19 procentenheter. Skillnaden mellan de två erfarenhetsgrupperna är mellan 22 och 26 procentenheter. Av detta drar vi slutsatsen att både erfarenhet och handledarutbildning har positiva effekter på den upplevda kompetensen för uppdraget, även under kontroll för varandra. Vi drar också slutsatsen att antalet studenter en handledare har handlett har något större betydelse för den upplevda kompetensen än handledarutbildning.

Handledarutbildning och uppfattningar om samverkan

Detta avsnitt handlar om hur handledarutbildning hänger samman med handledarnas bedömningar av hur samverkan med Göteborgs universitet fungerar. VFU-barometern innehöll flera olika frågor om samverkan. Här ska vi uppehålla oss vid hur handledarna bedömer att samverkan med VFU-kursläraren fungerar. Som framgår av tabell 6 på nästa sida anser två procent av handledarna att samverkan med VFU-kursläraren fungerar *mycket dåligt* och tio procent att det fungerar *ganska dåligt*. Hälften (52 procent) anser att samverkan fungerar *ganska bra*, och en tredjedel (36 procent) att det fungerar *mycket bra*.

Till skillnad från frågorna om upplevd säkerhet och kompetens i uppdraget som diskuterades i föregående avsnitt, så tycks handledarnas erfarenhet inte spela någon roll för hur samverkan med VFU-kurslärarna bedöms. Det finns inga systematiska skillnader i synen på samverkan beroende på hur många VFU-studenter handledarna handlett genom åren. Däremot verkar handledare som är förhållandevis nya i läraryrket ha en mer positiv bild av samverkan än de som arbetat längre. 41 procent bland de som arbetat upp till fem år anser att samverkan fungerar mycket bra, jämfört med 34 procent av de som arbetat i över 16 år.

Vi ser också att *Introduktion för VFU-handledare* och handledarutbildning tycks ha betydelse för hur handledarna anser att samverkan fungerar. I den grupp som genomgått introduktionen för VFU-handledare anser 45 procent att samverkan med VFU-kursläraren fungerar mycket bra. Motsvarande andel bland de utan introduktion är 34 procent. I den grupp som har en handledarutbildning om 7,5 hp anser 55 procent att samverkan fungerar mycket bra, jämfört med 27 procent i gruppen utan handledarutbildning.

Hur samverkan fungerar kan rimligen också ha att göra med hur samverkanstrukturerna ser ut, vilka procedurer som finns och vilka relationer som byggts upp mellan handledare och kurslärare. Det är därför av intresse att studera hur bedömningarna skiljer sig åt mellan handledare från olika

⁸ Vi har också provat en alternativ indelning med 1-20 studenter/ fler än 20 studenter. Den indelningen ger samma mönster. Detsamma gäller om handledarutbildning även inkluderar även likvärdig utbildning.

lärarprogram. Handledarna inom förskollärarprogrammet (FLP i tabell 6) är klart mest nöjda med samverkan – tre av fyra handledare (74 procent) anser att det fungerar *mycket bra*.

Tabell 6: Bedömningar av samverkan med VFU-kurslärare

		Mycket Dåligt	Ganska dåligt	Ganska bra	Mycket Bra	Antal svar
Samtliga	Samtliga	2%	10%	52%	36%	1866
Introduktion till VFU	Nej	2%	11%	53%	34%	1501
	Ja	2%	6%	47%	45%	365
Handledarutbildning	Ingen	2%	12%	58%	27%	1263
	7,5 hp	1%	5%	39%	55%	603
	7,5 hp eller annan likvärdig	1%	7%	46%	45%	935
Antal år i läraryrket	0-5 år i läraryrket	2%	6%	51%	41%	127
	6-10 år i läraryrket	1%	11%	49%	39%	341
	11-15 år i läraryrket	1%	8%	53%	38%	372
	16 år eller fler i läraryrket	2%	11%	53%	34%	1019
Antal VFU-studenter totalt i yrkeslivet som lärare	1-5 studenter	2%	11%	52%	35%	881
	6-10 studenter	2%	9%	53%	37%	575
	11-20 studenter	2%	10%	48%	40%	291
	Fler än 20 studenter	3%	11%	52%	35%	118
Program	FLP	0%	1%	25%	74%	351
	GLP	2%	11%	58%	30%	599
	KPU (o)	3%	6%	63%	28%	182
	KPU (f)	0%	14%	54%	32%	28
	ULV	6%	10%	44%	40%	48
	YLP	3%	18%	53%	25%	150
	ÄLP	2%	12%	60%	25%	593

F10A Hur tycker du på det hela taget att samarbetet mellan dig och VFU-kursläraren/VFU-kurslärarna fungerar? FLP=Förskollärarprogrammet. GLP=Grundlärarprogrammet. YLP=Yrkeslärarprogrammet. ÄLP=Ämneslärarprogrammet.

Faktum är dock att handledarutbildningen har viss betydelse även när vi kontrollerar för programtillhörighet (visas ej i tabellen). Även bland förskollärarprogrammets handledare är de som har handledarutbildning mer nöjda än de som inte har det. Detsamma gäller inom grundlärarprogrammet, KPU ordinarie studiegång och yrkeslärarprogrammet. Däremot finns det ingen handledarutbildningseffekt bland handledarna inom ämneslärarprogrammet. Där är de med och utan handledarutbildning lika nöjda med hur samverkan med VFU-kurslärarna fungerar.

Handledarutbildning och sammantagen bedömning

De allra flesta handledare anser att det på det stora hela fungerar bra att vara VFU-handledare för studenter från Göteborgs universitet (tabell 7 på nästa sida). Hälften (49 procent) anser att det fungerar ganska bra, och nästan hälften (46 procent) att det fungerar mycket bra. Fyra procent anser att det fungerar ganska dåligt.

Det finns inga systematiska skillnader beroende på hur många år i läraryrket handledarna har. När det gäller handledarerfarenhet (hur många studenter handledaren har handlett totalt) går den primära skiljelinjen mellan de som handlett färre än och fler än 20 studenter.

Handledare som har genomgått *Introduktion för VFU-handledare* är mer nöjda på det hela taget än de som inte gått introduktionen. 53 procent av de som gått introduktionen anser att det fungerar mycket bra att vara VFU-handledare, jämfört med 45 procent av de som inte gått introduktionen. Handledarutbildning hänger också samman med den sammantagna bedömningen. Över hälften (53 procent) av de som har handledarutbildning har svarat mycket bra på frågan om hur det fungerar att vara VFU-handledare. Bland de som inte har någon handledarutbildning är motsvarande andel 41 procent.

Tabell 7: Sammantagen bedömning av hur det fungerar att vara VFU-handledare

		Mycket dåligt	Ganska dåligt	Ganska bra	Mycket bra	Antal svar
Samtliga	Samtliga	0%	4%	49%	46%	1891
Introduktion till VFU	Nej	0%	4%	51%	45%	1522
	Ja	0%	3%	44%	53%	369
Handledarutbildning	Ingen	0%	5%	53%	41%	1283
	7,5 hp	0%	2%	41%	56%	608
	7,5 hp eller annan likvärdig	0%	3%	46%	51%	950
Antal år i läraryrket	0-5 år i läraryrket	0%	6%	52%	42%	129
	6-10 år i läraryrket	0%	5%	47%	48%	347
	11-15 år i läraryrket	1%	3%	50%	46%	377
	16 år eller fler i läraryrket	0%	4%	50%	46%	1031
Antal VFU-studenter totalt i yrkeslivet som lärare	1-5 studenter	0%	4%	51%	45%	896
	6-10 studenter	0%	4%	49%	46%	583
	11-20 studenter	0%	3%	47%	49%	291
	Fler än 20 studenter	0%	4%	43%	53%	120
Program	FLP	0%	2%	35%	63%	353
	GLP	0%	3%	51%	45%	611
	KPU (o)	0%	7%	57%	36%	184
	KPU (f)	0%	4%	64%	32%	28
	ULV	0%	6%	36%	57%	47
	YLP	0%	1%	49%	50%	153
	ÄLP	0%	5%	55%	39%	601

F17 Allt sammantaget, hur tycker du att det fungerar att vara VFU-handledare för studenter från Göteborgs universitet? FLP=Förskolläraryrket. GLP=Grundläraryrket. YLP=Yrkesläraryrket. ÄLP=Ämnesläraryrket.

Den kanske tydligaste skilljelinjen går mellan handledare inom förskolläraryrket och övriga handledare. Bland förskolläraryrket handledare anser 63 procent att det fungerar mycket bra. Även handledarna inom ULV (57 procent) och yrkesläraryrket (50 procent) är mer nöjda än genomsnittet.

Precis som i avsnittet om samverkan är det på sin plats att analysera hur handledarutbildningens inverkan påverkas av programtillhörighet. Även bland förskolläraryrket handledare är de som har handledarutbildning tydligt mer nöjda än de som inte har det (68 vs 37 procent). Detsamma gäller inom yrkesläraryrket (57 vs 48 procent). Inom grundläraryrket, KPU ordinarie studiegång och ämnesläraryrket är det mindre skillnader (cirka tre procentenheter) i andelen som anser att det är mycket bra mellan de med och utan handledarutbildning. Dessa siffror visas ej i tabell 7.

Handledarutbildning och studenternas åsikter

Det sista temat i denna PM är hur handledarutbildningen påverkar studenternas uppfattning om VFU. Vi ska analysera om de studenter som haft en handledarutbildad handledare är mer nöjda med den handledning de fått än vad andra studenter är, samt om de sammantaget är mer nöjda med sin VFU än andra studenter.

Att en handledare har handledarutbildning har ingen positiv inverkan på studenternas bedömningar – varken när det gäller vad studenterna anser om den handledning de fått, eller när det gäller deras sammantagna bedömning av hur VFU:n fungerat för dem. Det är rentav så att de studenter som haft en handledarutbildad handledare är mindre nöjda. I den grupp vars handledare har en handledarutbildning är 41 procent mycket nöjda med handledningen och 34 procent mycket nöjda sammantaget (tabell 8 på nästa sida) . Av de vars handledare *inte* har handledarutbildning är 45 procent mycket

nöjda med handledningen och 40 procent mycket nöjda sammantaget. Studenter med handledarutbildade handledare är mindre nöjda i alla program och oavsett hur lång erfarenhet handledaren har.

Däremot har handledarens erfarenhet en positiv inverkan på studenternas bedömningar. Ju fler studenter en handledare har haft genom åren, desto mer nöjda är deras studenter med handledningen. Handledarerfarenhetens effekt på studenternas sammantagna bedömning av VFU är inte lika tydlig.

Tabell 8: Studenters uppfattningar efter VFU-handledarens utbildning och erfarenhet

		Mycket nöjda med handledningen		Mycket nöjda sammantaget	
		Andel	Antal svar	Andel	Antal svar
Samtliga	Samtliga	44%	1399	39%	1398
Handledaren har introduktion till VFU	Nej	44%	1216	38%	1215
	Ja	48%	183	43%	183
Handledaren har handledarutbildning (7,5 hp)	Nej	45%	1118	40%	1118
	Ja	41%	281	34%	280
Antal VFU-studenter totalt i yrkeslivet som lärare	1-5 studenter	41%	306	38%	261
	6-10 studenter	45%	229	36%	217
	11-20 studenter	49%	149	40%	143
	Fler än 20 studenter	50%	62	41%	61

F9 Hur nöjd är du på det hela taget med den handledning du fått under VFU?

F13 Allt sammantaget, hur tycker du att din VFU fungerat så här långt?

Sammanfattande analys

Resultaten som presenterats i denna PM kan summeras med att handledarutbildning har en positiv inverkan på handledarnas uppfattningar om hur VFU fungerar, men inte lika tydliga effekter på hur studenterna uppfattar sin VFU. De handledare som genomgått en handledarutbildning känner sig mer säkra på sin roll och upplever i högre utsträckning att de har rätt kompetens för uppdraget. Handledarutbildade är också mer positiva till hur samverkan med universitetet fungerar och tycker i högre utsträckning att det fungerar bra att VFU-handledare.

Vi kan också konstatera att vid sidan av handledarutbildning så har också handledarnas erfarenhet (hur många studenter de handlett) betydelse för hur de upplever sin roll, sin kompetens och hur det fungerar att vara VFU-handledare.

Slutsatser om handledarutbildningens betydelse

Den övergripande slutsatsen är att handledarutbildningen påverkar handledarskapet och lärarutbildningen positivt. Den slutsatsen går hand i hand med UKÄ:s utvärderingar av övningsskolor, Göteborgs universitets utvärderingar av försöksverksamheten med övningsförskoleområden och kursutvärderingar bland handledarutbildningarnas kursdeltagare.

Innan vi resonerar mer kring handledarutbildningens tydligt positiva inverkan ska vi kort resonera kring det faktum att handledarutbildade handledares studenter faktiskt *inte* är mer nöjda med vare sig handledningen de fått eller med sin VFU i stort. Om något, så är de som haft en handledarutbildad handledare faktiskt mindre nöjda, även om skillnaderna mellan de som haft och inte haft en handledarutbildad handledare är ganska små. Det finns inga data från VFU-barometern som hjälper oss att fördjupa analysen av detta resultat, så vi får försöka resonera på basis av tidigare erfarenheter och kunskap.

Studentnöjdhet är naturligtvis en viktig faktor när handledningen och andra inslag i den verksamhetsförlagda utbildningen utvärderas, men det är inte den enda indikatorn på kvalitet. UKÄ pekar i sina

utvärderingar på att handledarutbildade handledare har mer kunskap om lärarutbildningens mål och därigenom en förmåga att handleda och ställa krav på studenterna i linje med dessa mål. En tänkbar förklaring till resultaten är således att handledarutbildade handledare ställer högre eller andra typer av krav på studenterna, och att detta påverkar vissa studenters bedömning av handledningen negativt.

Med tanke på den mycket tydliga positiva påverkan på handledares säkerhet i uppdraget, den upplevda kompetensen, på samverkan med universitetet och på hur det fungerar att vara handledare i stort, så tycks det ur ett lärarutbildningsperspektiv vara synnerligen fördelaktigt att satsa på handledarutbildning. Med detta sagt är det också viktigt att påminna om att handledarutbildning givetvis konkurrerar med andra typer av kompetensutveckling och – för den delen – undervisning och andra kärnarbetsuppgifter för yrkesverksamma lärare.

Vi har också kunnat konstatera att handledarnas erfarenhet – hur många studenter de handlett under yrkeslivet som lärare – har stor betydelse för hur de ser på sin roll, sitt uppdrag och på hur det fungerar att vara handledare. Det är egentligen helt naturligt. De erfarenheter som förvärfvas från att vara handledare bygger kompetens, säkerhet och vana att hantera olika typer av handledningssituationer som kan uppstå.

Att erfarna handledare är mer säkra på sin roll och mer positiva till samverkan pekar också på att handledarutbildningen i sig bör vara ett samverkansprojekt i den meningen att rutinerade handledares erfarenheter tas tillvara i utvecklingen av handledarutbildningens innehåll. Handledares erfarenheter skulle till exempel kunna ligga till grund för kursmoment och kollegialt lärande. De handledarkollegium som Göteborgs universitets modell för övningskolor stipulerar torde vara ett relevant forum för att diskutera den här typen av frågor.